

ŠOP SR
Tajovkého 28B
974 01 Banská Bystrica
Tel.: +421 (0)48 472 20 26
Fax.: +421 (0)48 472 20 36
e-mail: sop.sr@sopsr.sk
www.sopsr.sk

Štátna ochrana prírody SR
Správa Chránenej krajinnej oblasti Vihorlat
Fraňa Kráľa 1
071 01 Michalovce
Tel.: +421 (0)56 688 25 41
Fax.: +421 (0)56 688 25 42
e-mail: vihorlat@sopsr.sk

Štátna ochrana prírody SR
Správa Národného parku Poloniny
Mieru 193
067 61 Stakčín
Tel/Fax.: +421 (0)57 768 56 15
e-mail: poloniny@sopsr.sk

Autori fotografií: Zuzana Argalášová,
Miroslav Buralí, Milan Piroš
Autori textu: Zuzana Argalášová
Iveta Buraliová, Milan Piroš

.....Staré, deravé buky. Aj ony boli niekedy pyšné a majestátne.
K nebu dvíhali svoje zelené konáre.
Dnes odovzdane čakajú...
Vedľa štíhlych vysokých bukov pômaly odumierajúci velikáni.
Do výšky sa tiahnuče jedle, popod ktoré sa vytŕča ich potomstvo a čaká na príležitosť vyrásť a zmohutniť.
Po lese „rozhádzané“ stromy - mŕtve drevo, ktoré poskytuje nenhraditeľnú výživu, ktoré dáva nový život.
Súhra rastlín a živočíchov, všetkého živého i neživého. Dlhá pevná reťaz vývoja, ktorá dodnes nepodľahla silnejúcomu, ctižiadostivému a panovačnému vplyvu človeka.
Toto sú typické scenérie pralesa.
Toto sú procesy, ktoré sa tam odohrávajú tisícky rokov. Kde je prítomnosť ľudu nepotrebna, dočasna...

Tento informačný materiál vydala Štátna ochrana prírody SR s podporou z Environmentalného fondu.

KARPATSKÉ BUKOVÉ PRALESY SVETOVÉ DEDIČSTVO

PRIMEVAL BEECH FORESTS OF THE CARPATHIANS

Organizácia spojených národov pre viedu, kultúru a vzdelávanie.

Slovenská komisia pre UNESCO

...Majestátne sivé buky, čo dlhé stáročia načuvávajú tlkotu Zeme. V ich mohutných korunách šumia príbehy tejto krajiny. Citlivej i drsnej. Tak čistej, priezračnej a tajomnej zároveň. Vedľa mladých stromkov v mäkkom lístí sa oddávajú času múdri starci. Nepláču, nežalujú tikot hodín. Zomierajú s láskou a z lásky. Vedia, že ich smrťou sa všetko opäť začína. Každé stvorenie ich riše vyplňa mozaiku, splietá obovské siete, v ktorých sa rodí krásu a neha, múdrost a vznešenosť, dokonalosť a večnosť. V pavučinách pralesa sa predvádzza mocný život.

Výbor svetového dedičstva schválil 28. júna 2007 v meste Christchurch na Novom Zélande zápis slovenských a ukrajinských karpatských bukových pralesov do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO.

SVETOVÉ DEDIČSTVO

Svetové dedičstvo je program, ktorého cieľom je zachovať kultúrne a prírodné miesta mimoriadneho významu ako spoločné dedičstvo ľudstva. Chráni vzácné a ajedinelé prírodné a ľudské diela pre ďalšie generácie. Od roku 1972, kedy bola 16. novembra na konferencii UNESCO prijatá Dohoda o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva, sa do unikátneho zoznamu dostalo 878 lokalít v 145 štátach sveta.

KARPATSKÉ BUKOVÉ PRALESY sa spolu s ďalšími šiestimi lokalitami na Slovensku - Bansku Štiavnicou s blízkymi technickými pamiatkami, Bardejovom, jaskyňami Slovenského krasu, Spišským hradom s okolitými kultúrnymi pamiatkami, Vlkolíncom a drevenými kostolíkmi územia Karpát stali súčasťou tohto jedinečného zoznamu.

KARPATSKÉ BUKOVÉ PRALESY

sú súčasťou rozsiahleho európskeho horského masívu Karpát s celkovou rozlohou asi 210 000 km² a dĺžkou okolo 1 500 km, ktorý začína na území Rakúska a prechádza územím Slovenska, Maďarska, Česka, Poľska, Ukrajiny, Rumunska a končí v Srbsku.

Karpatské bukové pralesy sú cezhraničným svetovým dedičstvom, ktoré pozostáva zo série desiatich samostatných lokalít (z nich štyri sa nachádzajú na území SR a šest na území Ukrajiny) počas 185 km dlhej osi vedúcej od Rachivského masívu (Huculských Álp) a pohoria Čornohora na Ukrajine smerom na západ, počas Poloninského hrebeňa po Bukovské a Vihorlatské vrchy na Slovensku. Na Slovensku je lokalita prales Vihorlat súčasťou Chránenej krajinnej oblasti Vihorlat a lokality Havešová, Rožok a Stužica - Bukovské vrchy sú súčasťou Národného parku Poloniny.

Karpatské bukové pralesy - zoznam lokalít svetového dedičstva

Lokalita	Názov lokalít	Štát/region	Hodnotená	Plocha jednotnej zóny (ha)	Plocha nie súčasťou zóny (ha)
1.	Čornohora	Ukrajina, Zakarpatská oblasť	48° 06' 25" N 24° 23' 35" E	2 476,8	12 925,0
2.	Havešová	Slovenská republika, Prešovský kraj	48° 00' 35" N 22° 20' 20" E	171,3	63,99
3.	Kuzij - Trybušany	Ukrajina, Zakarpatská oblasť	47° 56' 21" N 24° 08' 26" E	1 369,6	3 163,4
4.	Maramoroš	Ukrajina, Zakarpatská oblasť	47° 56' 12" N 24° 19' 35" E	2 243,6	6 230,4
5.	Rožok	Slovenská republika, Prešovský kraj	48° 58' 30" N 22° 28' 00" E	67,1	41,4
6.	Stužica - Bukovské vrchy	Slovenská republika, Prešovský kraj	49° 05' 10" N 22° 32' 10" E	2 950,0	11 300,0
7.	Stužica - Užok	Ukrajina, Zakarpatská oblasť	48° 04' 14" N 23° 33' 30" E	2 532,0	3 615,0
8.	Svidovec	Ukrajina, Zakarpatská oblasť	48° 11' 21" N 24° 13' 37" E	3 030,5	5 639,5
9.	Uhanka - Široký luh	Ukrajina, Zakarpatská oblasť	48° 18' 22" N 23° 41' 46" E	11 860,0	3 301,0
10.	Vihorlat	Slovenská republika, Prešovský a Košický kraj	48° 55' 45" N 22° 11' 23" E	2 578,0	2 413,0
Celková rozloha				29 278,9	48 692,7

PRALES je človekom nenarušený alebo len málo narušený prírodný les. Takéto územia, kde človek svojou činnosťou v snahe uspokojovať svoje potreby a uľahčiť si život nezasiahol, sa veľkou rýchlosťou z povrchu našej zeme vytrácali a, žiaľ, vytrácajú sa aj dodnes. Len nepatrňa časť z nich sa zachovala predovšetkým vďaka svojej nedostupnosti, neskôr i cielenej ochrane prírody. Prales je spoločenstvo, kde všetko prebieha v integrovanom cykle. Úzko prepojené sú vzťahy mikroorganizmov, hub, vyšších rastlín a živočíchov s vlastnosťami prostredia.

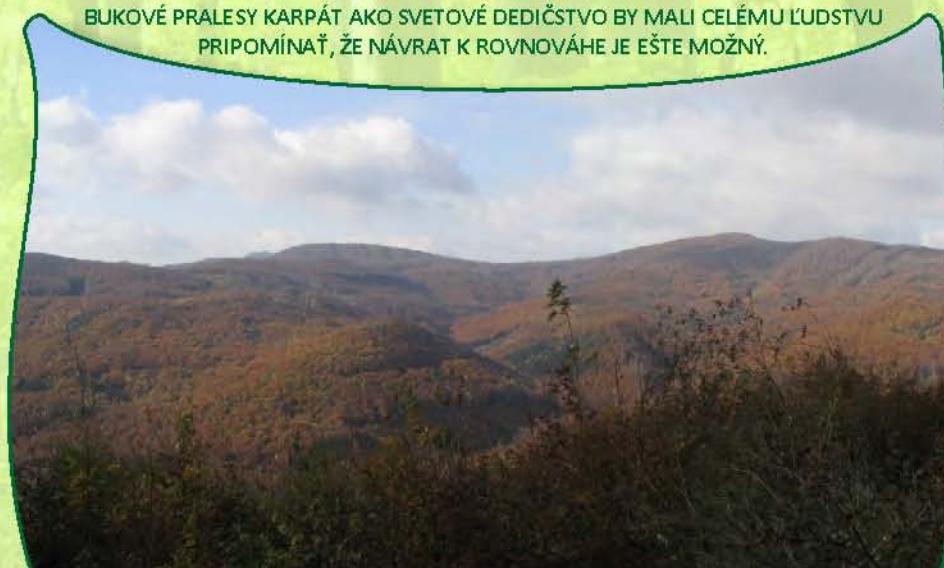
Tak, ako v ľudskej populácii sa nová generácia rodí, staršia generácia dospevia a najstaršia zmiera, tak aj prales má podobný vývoj. Prebieha ako cyklus, v ktorom sú zastúpené nasledovné tri vývojové štádiá: štádium dorastania, štádium optima a štádium rozpadu. Kolobež života praleza začína v štádium dorastania (les mladší ako 150 rokov), kde prevládajú mladé generácie stromov s intenzívnym rastom a vysokou vitalitou. Štádium optima (les vo veku 150 - 250 rokov) je charakteristické maximálnou drevinovou zásobou, zastavením výškového rastu a výskytom stromov len v hornej vrstve. V priebehu posledného štadia rozpadu (les starší ako 250 rokov) nastáva hytnutie mohutných stromov a nastupuje prirodzené zmladenie drevín. Hlavnou drevinou karpatských bukových lesov je buk lesný (*Fagus sylvatica*). Spolu s jedľou bielou (*Abies alba*) vytvárajú vzácné bukové a jedľovo-bukové spoločenstvá. Štyridsať metrov a viac vysoké buky sa dožívajú 300 až 500 rokov. Štíhle, viac ako 50 m vysoké jedle sú i staršie ako 300-ročné. Buk je najrozšírenejšou drevinou Slovenska. K nám na Slovensko sa dostal po dobe l'adovej a dlhodobo musel odolávať nielen konkurenčným tlakom iných drevín, ale aj hospodárskym snaham o jeho elimináciu. Súčasné zastúpenie buka v lesných porastoch svedčí o jeho obrovskej vitalite, o úžasnej schopnosti prispôsobiť sa daným i zmeneným podmienkam. Vrcholom týchto snaž buka sú bukové pralesy.

PRALESY sú výsledkom tisícročia trvajúcich vývojových procesov prírody, kde prítomnosť a činnosť človeka je minimálna. Predstavujú vrchol prírodných ekosystémov v tomto území. Je živým uceleným spoločenstvom - najvyspelejším a najzložitejším. Žiaľ, takéto staré prirodzené lesy z mapy sveta závratnou rýchlosťou miznú. O to dôležitejšia je potreba uchovať posledné zvyšky pralesovitých spoločenstiev. Karpatské bukové pralesy vytvárajú reťaz ostrovov pôvodného prírodného lesa. Ide o ojedineľný a vzácný prípad vertikálnej lesnej vegetačnej stupňovitosti, ktorá na relativne malom území ponúka široké zastúpenie ukážok praleza.

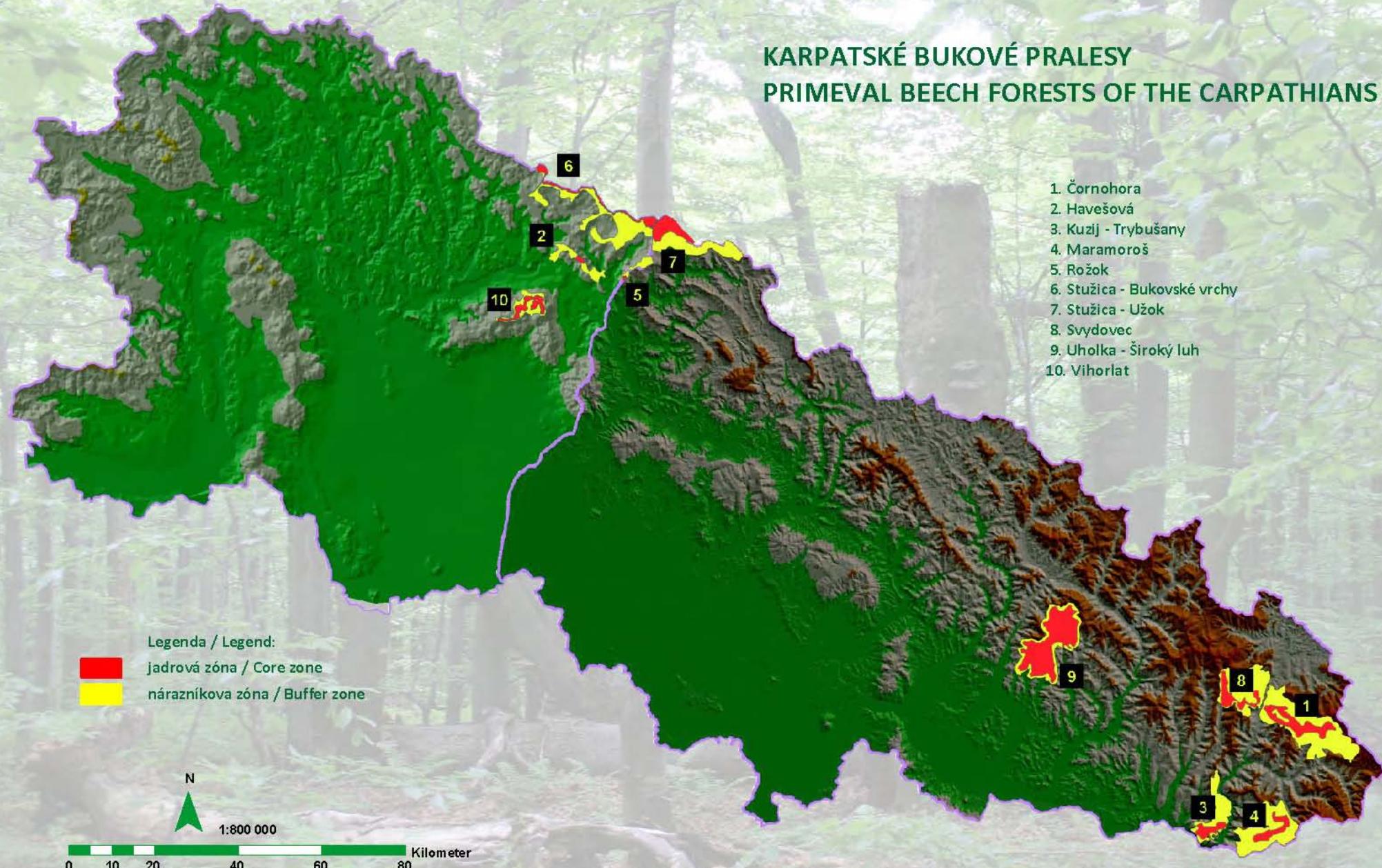
Obsahujú významnú celosvetovú genetickú banku buka. Je unikátnym prírodným laboratóriom globálneho významu a dôležitou zbraňou proti nadmernému poškodzovaniu prírodných zdrojov, ktoré sa sebou prinášajú svetové i regionálne zmeny prírodného prostredia v podobe skleníkového efektu, povodní alebo naopak ničivého sucha. Staré lesy zabraňujú odplavovaniu pôdy, tlmia veterné poryvy, ovplyvňujú zrážky a účinne zadrižiavajú vodu. Územie bukových pralesov sa pýší stromami rekordných rozmerov. Rastú tam jedince s mimo-riadnou hrúbkou kmeňov a celkovou výškou stromov až 58 m, čo je najväčšia nameraná výška buka lesného (*Fagus sylvatica*) v celosvetovom meradle.

BUKOVÉ PRALESY KARPÁT AKO SVETOVÉ DEDIČSTVO BY MALI CELÉMU ĽUDSTVU PRIPOMÍNAŤ, ŽE NÁVRAT K ROVNÁVĀJE JE EŠTE MOŽNÝ.

KARPATSKÉ BUKOVÉ PRALESY

PRIMEVAL BEECH FORESTS OF THE CARPATHIANS

ROŽOK

Rozlohou najmenšie územie je súčasťou Národného parku Poloniny a leží v Bukovských vrchoch severovýchodne od obce Ulič a juhovýchodne od obce Uličské Krivé. Jeho nárazníková zóna sa dotýka štátnej hranice medzi Slovenskom a Ukrajinou. Územie sa rozprestiera vo výške 500 - 790 m n. m. V lokalite prevažuje takmer čistý bukový prales vyznačujúci sa premenlivou štruktúrou z hľadiska výšky a priemeru kmeňa. Najväčšia časť lesov rezervácie je vo vývojovom štádiu dorastania a optimu. Pôdy bohaté na humus vytvárajú podmienky pre jeden z najprodukívnejších bukových lesov na území Slovenska so zásobou dreva až 1 029 m³ na hektár.

Karpatské bukové pralesy

svetové dedičstvo

STUŽICA

Lokalita sa rozprestiera v Bukovských vrchoch pozdĺž štátnej hranice s Poľskom od jej styku s Ukrajinou na kóte Kremenec, severne od Novej Sedlice v okrese Snina až po pramennú oblasť riečky Udava. Samotný hrančí hrebeň je rozvodnicou úmorí Baltického a Čierneho mora. Má veľké výškové rozpätie od cca 450 do 1 221 m n. m. Súčasťou jadrového územia sú okrem samotnej Stužice aj prírodné rezervácie Riabskala, Pľaša, Šípková a Udava a príľahlé lesné porasty. Okrem 200-ročných bukov (*Fagus sylvatica*) a vyše 300-ročných mimoľadne mohutných jedincov a skupín jedle bielej (*Abies alba*), sú tu rovnako mohutné jedince javora horského (*Acer pseudoplatanus*) i bresta horského (*Ulmus glabra*). Stužica je svojou rozlohou a zachovalosťou prirodzených lesných komplexov na úrovni prvotného pralesa unikátna nielen na pomery Slovenska, ale i celej Európy.

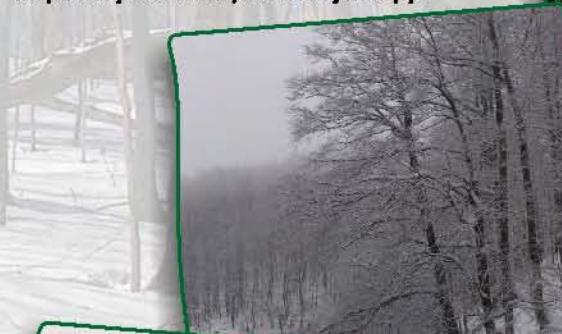

HAVEŠOVÁ

Nachádza sa pod hrebeňom Nastazu v pohorí Bukovské vrchy nedaleko obcí Kalná Roztoka a Stakčínska Roztoka v okrese Snina. Jadrové územie tvorí Národná prírodná rezervácia Havešová.

Zaberá územie v nadmorskej výške od 440 do 741 m. Snehová pokrývka trvá 140 - 145 dní v roku. Rezervácia má charakter takmer rovnorodého bukového pralesa s prímesou cenných listnatcov v optimu svojho vývoja. Nájdeme tu buky s výškou nad 50 m a hrúbkou kmeňa vyše 100 cm.

Vývojový cyklus pralesa trvá 220 - 250 rokov. Územie je súčasťou Národného parku Poloniny.

VIHORLAT

Vihorlat je rozsiahly komplex bukových pralesov, ktorý sa tiahne pozdĺž oblieka hlavného hrebeňa Vihorlatských vrchov severne od jazera Morské oko. Zahŕňa vrchol Vihorlatu a časť Chránenej krajinej oblasti Vihorlat až po vrch Fedkov.

Komplex má výškové rozpätie 630 - 1 076 m n.m. Bukové lesy rezervácie majú dobrý zdravotný stav.

Sú charakteristické dominanciou buka lesného (*Fagus sylvatica*), absenciou smreka obyčajného (*Picea abies*) a nízkym zastúpením jedle bielej (*Abies alba*), javora horského (*Acer pseudoplatanus*) a jaseňa štíhlého (*Fraxinus excelsior*). Nie sú výnimkou 240 - ročné a staršie exempláre buka. Celý vývojový cyklus v tomto pralese trvá 220 - 230 rokov.

Zaujímavosťou pralesov sú nielen 200 - ročné buky, ale aj množstvo viacerých vzácnych a ohrozených druhov rastlín a živočíchov. Nájdeme tu bažanku trvácu (*Mercurialis perennis*), skopóliu kranskú (*Scopolia carniolica*), zubačku žliazkatú (*Dentaria glandulosa*), vrchovku alpinskú (*Tozzia carpatica*), zvonček hrubokoreňový (*Campanula serra*), ľaliu zlatohlavú (*Lilium martagon*), sciu Kladného (*Scilla Kladnii*).

Pralesy sú vhodným útočiskom pestrej palety živočíchov. V dreve odumretých bukov sa vyvíjajú larvy vzácnych fúzačov - fúzač alpského (*Rosalia alpina*) a fúzača červenokrkého (*Leptura thoracica*).

Obojživelníky tu reprezentuje kunka žltobruchá (*Bombina variegata*), mlok karpatský (*Triturus montandoni*), salamandra škvŕnité (*Salamandra salamandra*).

Z plazov je pre územie typická užovka stromová (*Elaphe longissima*), no vzácné sa vyskytuje aj vretenica severská (*Vipera berus*).

Atmosféru pralesa si nevieme predstaviť bez operených obyvateľov, ako sú tesár čierny (*Dryocopus martius*), datel' bielochrbty (*Dendrocopos leucotos*), muchárik červenohrdlý (*Ficedula parva*), jariabok hôrny (*Bonasa bonasia*), bocian čierny (*Ciconia nigra*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*) a iné.

Žije tu srnčia, jelenia zver, zo šeliem rys ostrovid (*Lynx lynx*), vlk dravý (*Canis lupus*), mačka divá (*Felis silvestris*) a medved' hnedy (*Ursus arctos*). Dalším z pôvodných druhov karpatskej fauny je aj zubor hrivnatý (*Bison bonasus*).

.....Obdivuhodné a nádherné karpatské bučiny, šťastná to krajina, čo má také hory. Majte to na pamäti, keď budete kráčať tichými zákutiami karpatských bukových lesov a na spráchnivenom kmene zbadáte vyrastať zelené lístky na tenučkých stonkách, rodia sa nový život v pralese a kolotoč vývoja pralesa tak začína na ďalších pár storočí odznova.....

THE SLOVAK - UKRAINIAN LOCALITY PRIMEVAL BEECH FORESTS OF THE CARPATHIANS WAS LISTED IN THE WORLD HERITAGE LIST ON 28th JUNE 2007 IN THE TOWN OF CHRISTCHURCH, NEW ZEALAND BY THE WORLD HERITAGE COMMISSION.

The Primeval Beech Forests of the Carpathians are a part of the world natural heritage. This locality consists of 10 separate areas situated alongside the 185 km long axis from the Rakhiv Mountains and the Chornohirskyi Range in Ukraine to the west, alongside the Polonynian Ridge, to the Bukovské and Vihorlatské Mountains in Slovakia. Four of them are situated in Slovakia and six in neighbouring Ukraine.

They are part of a large European mountain system - the Carpathian Mountains, which run through Austria, the Slovakia, Czech Republic, Hungary, Poland, Ukraine, Romania and ends at the north-east of Serbia. The total area of the Carpathians is approximately 210 000 square km (81081 square miles) and lenght about 1400 km (870 miles).

PRIMEVAL FORESTS - are old-growth forests unaffected by man which have been developing by natural processes for thousands of years. Likewise as a life of human, also the primeval forest has its own periods of development. The development cycle of forests includes three stages: ingrowth stage (forest younger than 150 years), optimum stage (forest aged 150 to 250 years), decomposition stage (forest over 250 years).

The principal species of the Carpathian primeval beech forests is European Beech (*Fagus sylvatica*). The Beech together with Common Silver Fir (*Abies alba*) create precious fir-beech forest communities. The Carpathian primeval beech forests are unique, because of creating a chain of islands of old-growth natural forest on a relatively small area.

LOCALITIES OF PRIMEVAL BEECH FORESTS IN SLOVAKIA LISTED IN THE WORLD HERITAGE LIST:

HAVEŠOVÁ - National Nature Reserve is located under the Nastaz ridge in the mountain range of the Bukovské Hills, not far from the villages of Kalná Roztoka and Stakčínska Roztoka. It is a part of the Poloniny National Park

ROŽOK - National Nature Reserve located near the Ukrainian border north-east of the village of Ulič and south-east of the village of Uličské Krivé. This reserve represents one of the most productive beech forests in Slovakia with volume of 1 029 cubic meters of wood per hectare. It belongs to the Poloniny National Park.

STUŽICA - this complex in mountain range of the Bukovské hills stretches along the border with Poland from headwaters of the Udava river to the Kremenec mountain where borderlines of three countries meet (Slovakia, Poland and Ukraine). The main ridge is also a watershed between the Baltic and Black Seas. The complex comprises five primeval forest reserves (Udava, Šípková, Pláša, Riaba skala, Stužica) and the beech primeval forests of the proposed A (core) zone of the Poloniny National Park.

VIHORLAT - the complex of primeval beech forests is a part of the Vihorlat Protected Landscape Area and runs from the Vihorlat mountain in the south-west over the Motronen and Nežabec mountains in the north and ends on in the Fedkov mountain in the south-east.

Dear visitors, forest is a living organism which is born, then it grows up and finally it dies. Have it in mind when strolling through the quiet places of the Carpathian primeval beech forests. Let them will remind you and the whole mankind that the return to balance is still possible.